

Nicolae Bățaria

Stoica LASCU

*Membru corespondent al Academiei
Oamenilor de Știință din România*

**PATRIARHUL IOACHIM AL III-LEA,
RELEVANTĂ CONVORBIRE CU
SENATORUL OTOMAN DE ORIGINE
AROMÂNĂ („CUȚOVLAHUL”)
NICOLAE BĂȚARIA
(13/26 OCTOMBRIE 1910)**

În urmă cu 112 ani la sediul, de loc opulent, al Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, în cartierul Fener/Fanar, a avut loc o foarte interesantă întrevedere – puțin cunoscută – între

titularul acesteia și un senator otoman, reprezentant al vlahilor/românilor balcanici: „Din schimbul de idei ce a urmat asupra cestiunei religioase a românilor din Turcia, rezultă că Patriarhul personal este partizanul împăcării cu românii pe temeiul recunoașterii întrebuițării limbei române în oficiile bisericești”.

Redăm mai jos „copia confidențială după traducerea română a conversației Patriarhului Ioachim cu d-l Batzaria, care a fost notată de d-sa cât se poate mai exact”.

PATRIARH CUNOSCĂTOR AL LIMBII ROMÂNE ȘI CU (POSIMILE) RĂDĂCINI AROMÂNE

Interlocutor al Patriarhului este cunoscutul lider al românilor balcanici, profesorul (totodată, fervent publicist și talentat scriitor dialectal – între altele, va redacta la Salonic și primul ziar în dialectul aromân din Balcani, „Deșteptarea” /noiembrie 1908-noiembrie 1909/ – și în limba literară română) **Nicolae Bațaria** (1874-1952); acesta era, din 1908, senator în Parlamentul de la Constantinopol (ales ca aromân, pe listele Comitetului „Uniune și Progres”, al cărui membru mai vechi era); în 1913, N. Batzaria va deține funcția de ministru al Lucrărilor Publice în Guvernul Junilor-Turci, calitate în care va semna Tratatul de Pace de la Londra (mai 1913), care va consimți sfârșitul – dezastruos pentru crepuscularul Imperiu Otoman – al Primului Război Balcanic.

Ioachim al III-lea (se naște, în 1834, și moare, la 13 noiembrie 1912, la Constantinopol) a fost Patriarh Ecumenic în două perioade – 1878-1884, 1901-1912; și-a început cariera ecleziastică la o biserică din București, unde a slujit

în perioada 1847-1853, după care a făcut studii teologice la Viena; în perioada 1864-1874 a fost episcop de Varna, iar între 1874 și 1878 mitropolit de Salonic.

Convorbirea la care facem apel a avut loc în limba greacă. Din relatarea lui Bațaria, nu rezultă că Patriarhul ar fi făcut vreo aluzie la originea sa, și nici că ar cunoaște limba română; potrivit, însă, altei surse – precum și a unei mențiuni în gazetei „Deșteptarea”, în 1909 –, el cunoștea și româna, cu care s-a familiarizat în anii tinereții, la începutul carierei monahale, într-un așezământ din București.

Iar românul macedonean, stabilit la Constanța, Petru Vulcan (între pseudonimele folosite: *Picurlu dela Pind*), atestă explicit că în 1910, pe când se afla la Constantinopol – ca membru al unui grup de excursioniști români – și i se oferă prilejul primirii în audiență, în calitate de „publicist”, la Patriarh, acesta (relatează mai târziu, în 1916, „Picurlu dela Pind”) „ne întâmpină pe românește într-o românească clară”, relevând, totodată, oaspeților și un amănunt semnificativ din biografia sa: „Bine ați venit fiilor întru Hristos la noi. Sunteți fii ai României și pe români, mai cu seamă, îi iubesc, fiindcă în România mi-am început cariera monahală (subl.n.), la biserica... de pe cheiul Dâmboviței; între anii 1847 și 1853, am păstorit pe frații noștri întru Hristos, în calitate de diacon.

De aici am plecat la Viena, unde am urmat cursurile teologice, apoi am venit la Constantinopol, unde am servit biserica ortodoxă înaintând pe cale ierarhică până la gradul în care mă vedeți”.

O altă mărturie, din primii ani ai veacului trecut, a ieromonahului athonit Antipa, atestă și ea că prelatul român se afla „în bune relațiuni cu Sanctitatea Sa, întrucât cunoaște bine și limba română

(subl.n.)” (cei doi s-au văzut la 18 aprilie 1901). Să menționăm, de asemenea, un document diplomatic din 1912: comunicându-i *Domniei Sale, Domnului Titu Maiorescu Ministru al Afacerilor Străine*, conținutul unei întrevederi, din 10/23 februarie 1912, cu Patriarhul, ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol Nicolae Mișu (1858-1924) preciza că acesta „s’a întreținut cu fiecare în parte (dintre membrii Legației Române – n.n.) în modul cel mai afabil vorbind și în limba română, pe care o cunoaște încă destul de bine (subl.n.)”.

„ATÂT PATRIARHUL CÂT ȘI EU RUGĂM CA SĂ SE PĂSTREZE SECRETUL ASUPRA ACESTEI NEGOCIERI PRELIMINARE ȘI INDIRECTE, SPRE A SE PUTEĂ ASIGURA REUȘITA EI PE LÂNGĂ SINOD ȘI CHIAR AIUREA”

Conținutul „vizitei d-lui Batzaria la Patriarhul Ecumenic” avea să fie raportat, în mod „Foarte confidențial”, lui Ion I.C. Brătianu, prim-ministru, totodată și girantul Ministerului Afacerilor Străine, de către ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol, diplomatul Ioan N. Papiniu (1853-1924). Acesta sintetizează pentru înaltul demnitar de la București desfășurarea întrevederii, cerându-se ca ea să fie păstrată secret, spre a asigura Patriarhului o marjă de siguranță în transpunerea în practică a „satisfacerii dorințelor românilor din Turcia”: „rezultă că Patriarhul Ioachim personal este partizanul împăcării cu românii pe temeiul recunoașterii întrebuițării limbei române în oficiile bisericești”;

iar reluarea relațiunile diplomatice cu Grecia se impunea (acestea au fost întrerupte la 31 mai/13 iunie 1906, pe fondul susținerii de către guvernul de la Atena a activităților paramilitare ale naționaliștilor eleni și elenofoni în spațiul Turciei Europene, populat și de aromâni; ele vor fi reluate la 2/15 aprilie 1911), „căci concesionile ce se vor acorda românilor din Turcia de către Patriarhie sunt în relațiune cu bunele raporturi ale României cu acel Stat”.

Constantinopol 14/27 octombrie 1910

Nº. 1326

Foarte confidențial

VIZITA D-LUI BATZARIA LA PATRIARHUL ECUMENIC

Dispoziții pentru satisfacerea dorințelor românilor din Turcia.-

Anexe: două.

Domnule Președinte al Consiliului,

Demonstrațiile amicale turco-române din vara asta; părținirea ce autoritățile imperiale arată

cu hotărâre românilor din Turcia și afirmarea lor cu națiune deosebită; în fine, schimbarea regimului din Grecia și venirea la Guvern a d-lui Venizelos, partizan convins al apropierei popoarelor și statelor din Orient, și au avut efectul asupra ideilor Patriarhului Ecumenic față de românii din Turcia, la a căror lămurire a mai contribuit și zgomotele din ziarele de aici despre posibilitatea proclamării unui Exarhat românesc în Turcia și închipuita numire de episcopi români la Bitolia și Mețova...

De aceea, printr'un om al său de încredere, român de origină, care i raportase păreri moderate și respectuoase ce i exprimasem într'o conversație despre afacerile românilor d'aici, Î.P.S.Sa a manifestat dorința de a primi vizita d-lui senator Batzaria, fixându-i în acest scop întâlnirea la Patriarhie eri dimineață între 11 și 12 ore.- După ce m'a consultat și s'a înțeles cu mine asupra ideilor ce ar schimba cu Patriarhul în o simplă întrevedere particulară, despre care nu se va spune nimic în publicitate, d-l Batzaria a răspuns la chemarea lui Ioachim al III-lea.-

Primirea ce i s'a făcut a fost excelentă și conversația, lipsită de rezervă, a durat o oră și un sfert.

Din schimbul de idei ce a urmat asupra cestiunei religioase a românilor din Turcia, rezultă că Patriarhul Ioachim personal este partizanul împăcării cu românii pe temeiul recunoașterii întrebuintărei limbii române în oficiile bisericești, a recunoașterii preoților azi caterisiți, a sacrării altor preoți prezenți de români, a admiterii tinerilor români în Școala Superioară teologică grecească pentru a i prepara la grade superioare bisericești de episcopi și mitropoliți la care ar putea eventual să fie numiți, acolo unde românii ar fi numeroși, spre a stabili astfel egalitatea cu clericii

greci de cari nimic afară de limbă nu trebuie să i deosebească.

Ioachim al III-lea s'a însărcinat să pregătească terenul în Sinod, despre care a spus că ar fi contrar ori cărei apropieri cu aceia ce nu sunt greci. În acest scop a cerut d-lui Batzaria să i prezinte sub formă de memorandum nesemnat dorințele românilor, cu însemnarea că acestea să fie acum și în viitor singurele lor cereri.-

Această intervenție a Patriarhului pe lângă Sinod, pe lângă care speră să reușească, Î.P.S.Sa o condiționează de îndeplinirea următoarelor rugăminte ce a însărcinat pe d-l Batzaria să mi adreseze în numele Său:

Să interviu pe lângă Guvernul Regal spre a se relua relațiunile diplomatice cu Grecia, căci concesionile ce se vor acorda românilor din Turcia de către Patriarhie sunt în relațiune cu bunele raporturi ale României cu acel Stat;

Să stăruiesc asemenea ca presa românească să trateze de acum încolo cu toată cuviința pe Î.S.Sa;

În fine, să mijlocesc pentru ca Guvernul Regal Român, după cum fac și cele lalte State ortodoxe, să acorde o subvenție anuală Patriarhiei. Î.P.S.Sa a menționat chiar că Rusia acordă – fără să mărturisească că nu le plătește regulat – 1.000 lire anual; iar Serbia 12.000 lei cu făgăduială de sporire.

În fine, Patriarhul a rugat ca o delegație a românilor, care să solicite oficial Patriarhia, să nu vie aici de cât două sau trei septamâni după ce l se va preda memorandumul cerut d-lui Batzaria, spre a pregăti Sinodul.

Pentru redactarea memorandumului cerut de Patriarh vom lua aci de normă alăturatul extras din conversația d-lui Batzaria cu Ioachim al III-lea care cuprinde traducerea exactă a cererilor românilor așa cum l-au fost expuse și pentru cari

Biserica „Sf. Gheorghe” a Patriarhiei Ecumenice

Î.P.S. Sa a zis că l se pare conforme cu canoanele și va stăruia ca Sinodul să le admită.-

Rog, dar, pe Excelența Voastră să ia cunoștință de dănele și să binevoiască a mă informa cât s'ar putea mai curând dacă Guvernul Regal le aprobă spre a le redacta în grecește sub formă de memorandum și a le prezenta apoi oficios Patriarhului prin d-l Bațaria.

Notez că în aceste cereri înadins nu s'a menționat nimic despre comunitățile române, acestea fiind instituții civile formate și recunoscute de Guvernul Imperial, cari n'au nevoie de a fi confirmate în nici un fel de Patriarhie, autoritate religioasă.-

În același timp mai rog pe Excelența Voastră, în cazul când Guvernul Regal ar admite aceste cereri, precum și condițiile Patriarhului, adică: împăcarea cu Guvernul Grecesc, schimbarea atitudinii presei române față cu Î.P.S. Sa și făgăduiala unei subvenții anuale, să mă înștiințeze dacă sunt autorizat să fac cunoscut Patriarhului, tot prin d-l Bațaria, că Guvernul Regal le acceptă.-

În fine, atât Patriarhul cât și eu rugăm ca să se păstreze secretul asupra acestei negocieri preliminare și indirecte, spre a se putea asigura reușita ei pe lângă Sinod și chiar aiurea, dacă s'ar lua inițiativa din Atena.

Cred necesar a însemna că d-l Gryparis, numit ministru al Afacerilor Străine al Greciei, care a pornit azi la Atena, a fost pus în curent cu cele vorbite cu d-l Bațaria de însuși Patriarhul care a fost de l a văzut eri după amiazi.-

În așteptarea ordinelor Excelenței Voastre, O rog să primească încredințarea prealabilă mele considerațiuni.

(ss) I.N. Papiniu

P.S. Aci-alăturat trimet o copie confidențială după traducerea română a conversației Patriarhului Ioachim cu d-l Bațaria, care a fost notată de d-sa,

după cum mi-a declarat, cât se poate mai exact.- Rog ca această piesă de mare însemnătate să fie ținută cu totul secretă.

(ss) I.N. Papiniu

Excelenței Sale

Domnului Ion I.C. Brătianu,
Președinte al Consiliului,
Ministru ad interim al Afacer. Străine,
Etc. Etc. Etc.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe. Fond 71/1910-1914, dos. 91, vol. I, f. 191-194.

Ad.n°. 1326/1910 al Legației Cons/pole

Foarte confidențial

ÎNTREVEDEREA CU PATRIARHUL IOACHIM AL III-LEA

(Copie după notele d-lui N. Bațaria)

Mercuri, 13 octombrie 1910.

La orele 11 și 20 a.m., după ce am stat mai puțin de 2 minute în Sala de așteptare (Diaconica), am fost introdus de către un cleric într'un salon mare în care nu se găsea de cât Patriarhul Ioachim.

Î.P.S. Sa a venit până aproape de ușe, mi-a întins mâna pe care l-am sărutat-o și după ce m'a sărutat pe frunte, m'a pus să stau pe un fotoliu alături de dânsul. Convorbirea noastră a ținut mai bine de un ceas și, după cum se va vedea din cele relatate mai jos, a decurs în mod cu totul neașteptat în cea ce privește declarațiile ce a făcut Ioachim, atât în chestia românilor-macedoneni cât și în chestiile politice ale Turciei și ale Orientului.-

După propunerea Î.P.S. Sale convorbirea a avut loc în limba greacă.

Patriarhul Ioachim, deși înaintat în vârstă, are, însă, o inteligență foarte vie, câștigă repede simpatia celor din jurul său și face impresia unui bărbat vărsat în chestiunile orientale.

1) Limba cuțovlahă

După ce Patriarhul s'a interesat de locul meu de naștere (comuna Crușova) și după ce 'și a exprimat părerea de rău pentru cele ce a suferit această comună în timpul revoluției bulgărești din Macedonia (iulie

1903), a adăugat că, din nenorocire și astăzi situația nu e bună, căci – spune Î.P.S.Sa – în Macedonia se săvârșesc o mulțime de nedreptăți și de persecuțiuni, căci și azi totul merge rău.

- Cel puțin, azi, Î.P.Sf., avem o constituție și trăim sub un regim constituțional, am întrerupt eu.

- Bine ar fi fost să fie regimul constituțional, dar nu e de loc așa. N'avem constituție, exclamă cam iritat Î.P.Sf. Sa. Dar despre aceasta vom vorbi mai pe urmă. D-ta ești cuțovlah, nu e așa, unde 'ți ai făcut studiile?

I-am răspuns că sunt aromân și că n'am studiat de cât numai în școli românești.

- Bine, zice Patriarhul, este, oare, o prea mare deosebire între limba cuțovlahă și cea din România?

- Nu, răspund, căci limba cuțovlahă e un dialect al limbei române.

- Bine, un cuțovlah vorbind cu un român din România se pot oare înțelege între dânsii?

- Aceasta depinde de subiectul conversației lor și de gradul de intelectualitate al celor doi comunitari. Căci, de pildă, dacă un învățat grec s'ar adresa unui țăran grec și ar vorbi cu dânsul despre înalte chestiuni științifice ori literare, e bine înțeles că țăranul n'ar înțelege nimic. Același lucru se poate întâmpla și între un cuțovlah și un român din Țară. Însă, adevărul e că un român din Țară citind o lucrare scrisă în limba cuțovlahă, îi înțelege foarte lesne conținutul.

- Cum, mă întrepe Patriarhul, sunt, oare, scrieri în limba cuțovlahă?

- Da, zic eu, sunt și cărți, și s'au publicat și reviste și gazete în această limbă. Chiar eu am redactat publicațiuni într'ânsa.-

- Propaganda din București publică acum vr'o foaie în limba cuțovlahă pentru cuțovlahi?

- Propaganda din București, Î.P.Sf., nu publică nimic în sensul acesta, dar eu am scos în Turcia o foaie scrisă în întregime în limba cuțovlahă și a cărei publicație am întrerupt'o din cauza lipsei de timp.

- Ai cunoștință, mă întreabă Patriarhul, de lucrarea lui Nicolaidi, în care dovedește că nu e nici o asemănare între limba voastră și cea din România?

- Da, răspund eu, am cunoștință de dânsa, însă printr'însa nu s'a dovedit altceva decât că chiar Nicolaidi nu cunoaște nici dialectul cuțovlah nici limba din Țară, așa că n'are competența necesară să se pronunțe în astfel de chestiuni.

- Dar cum, obiectează Ioachim, eu gândeam că Nicolaidi e cuțovlah.

- Se poate să fie cuțovlah, dar plecat de copil mic de acasă și crescute numai printre greci și cu cultură grecească, s'o fi...

- Elenizat, mă completează Patriarhul.

În aceeași ordine de idei, Patriarhul mă mai întreabă și cele ce urmează:

- Pot oare să facă cu succes slujba în limba din România acei preoți pe cari îi aveți voi și cari pentru motive canonice, au fost caterisiți de Marea Biserică? Cunosce ei acea limbă?

- Nimic mai ușor de cât aceasta, Î.P.Sf., căci pentru noi limba română din Țară nu e alt ceva de cât limba noastră cultă și literară (subl.n.). Preoții de cari pomeniți sunt aromâni și, ca atari, n'au avut nici o greutate să 'și însușească limba din Țară.

De altfel, continuu eu, Evanghelia și o mulțime de alte rugăciuni se citesc ori se recită în limba cuțovlahă, căci ținta noastră nu este, după cum greșit se crede de unii, ca să ne romanizăm în sensul cum mulți îl înțeleg acest cuvânt, ci numai să ne păstrăm individualitatea noastră etnică, conștiința națională și dialectul nostru așa cum este astăzi.

- Bine, zice Patriarhul, dar există oare cărți bisericești în limba cuțovlahă?

- N'avem, îi răspund eu, decât Evanghelia, tradusă acum vre-o 30 și mai bine de ani de către fondatorul școlii române din Ohrida.-

- Așa, dar, n'aveți de gând să faceți și altele?

- Da, zic eu, vom face și altele și, personal mă măgulesc cu speranța ca acelea să fie tipărite cu aprobarea și binecuvântarea Î.P.S. Voastre.

Patriarhul a surâs și după ce 'și a spus că și limba română din Țară nu mai e aceeași care a fost acum vre-o 20-30 ani, că prin adăugirea de cuvinte străine s'a îndepărtat oare cum de limba vorbită de popor și după ce a spus că, pre cât știe, o astfel de schimbare pe care nu o aprobă s'a operat și în cărțile bisericești, înlocuind, de exemplu pe cuvântul „slavă” prin cuvântul „mărire”, și după un mic schimb de păreri asupra acestor lucruri, am trecut la chestiunea care formă obiectul întrevederii noastre.

Patriarhul m'a întrebat:

- Aveți preoți destui?

- Nu, răspund eu, avem pe aceia cari înainte slujeau

în grecește în bisericile voastre și mai avem unii pe cari ni-i au hirotonisit mai târziu mitropoliții voștri, dându-i să înțeleagă că acei mitropoliți, pentru a pune mâna pe o oarecare sumă de bani, au uitat pentru un moment că ei nu sunt de cât greci și nu altceva.

/2)/ Chestiunea bisericească a aromânilor

Profitând de întorsătura ce o luase conversația noastră cu Patriarhul, am găsit de cuviință să i fac următoarele declarații:

În primul rând ți u să declar Î.P.Sf. Voastre că demersul meu de azi n'are nici un caracter oficial, că n'am nici o însărcinare oficială ori oficioasă din partea cuiva, că azi eu nu vorbesc în numele și pe socoteala aromânilor și

că nu viu de cât ca un simplu român și creștin ortodox, care n'are altă dorință de cât aceea de a 'și pune și dânsul cuvântul său bun pentru ca să înceteze o stare de lucruri ce nu este plăcută și profitabilă nici uneia din părți. Se prea poate, continuu eu, ca aromânii să vină și să ceară oficial de la Î.P.Sf. Sa ceea ce dâșii cred că este dreptul lor. Eu unul aș fi fericit dacă aș putea fi un intermediar bun și dacă aș putea contribui cu ceva la prepararea terenului pentru a se face posibilă o înțelegere și o unire sinceră și creștinească între cuțovlahi și Marea Biserică.

La această declarație Patriarhul a răspuns prin următoarele pe cari caut să le reproduc cât mai fidel:

Și eu la rândul meu ți u să fie stabilit bine că convorbirea

noastră de azi n'are decât un caracter particular, că nici eu nu vorbesc și nu tratez oficial ca Patriarh și că noi nu facem astăzi alt ceva de cât ceea ce fac doi creștini doritori de bine. De aceea rog și insist ca să nu se știe nimic de nimeni despre cele ce vorbim astăzi noi și mai ales să nu apară nimic prin publicitate (acest lucru mi l'a mai repetat în câteva rânduri în cursul audienței mele).

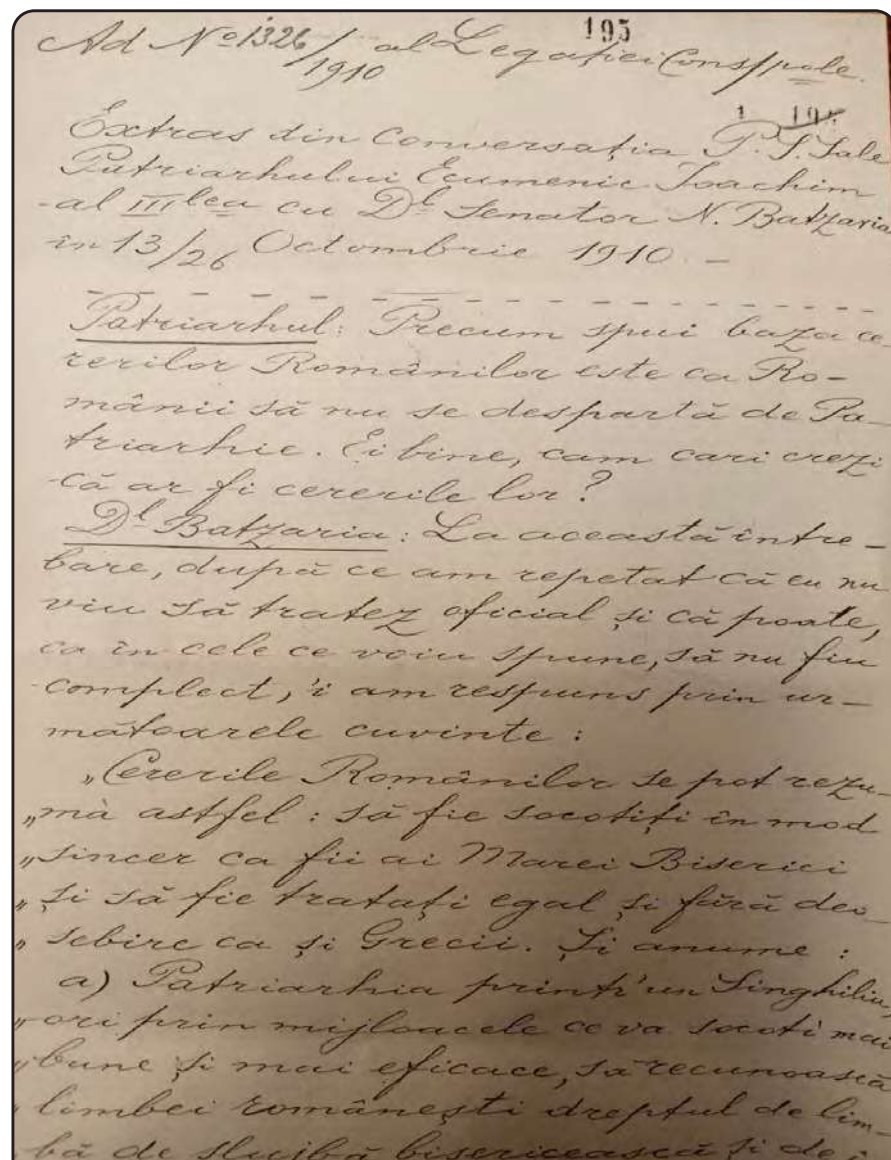
După aceea – zice continuând Patriarhul – părerea mea personală – și insist asupra acestui cuvânt – părerea mea personală e că cererile cuțovlahilor sunt dintre acelea ce nu se pot respinge din punctul de vedere canonic. Eu, atât din punctul de vedere creștinesc cât și din punctul de vedere național (filetic) sunt personal pentru acordarea de drepturi cuțovlahilor în limitele permise de canoane și de Constituția Mării Biserici.

Atunci, din parte-mi, i am spus Patriarhului că cererile românilor sunt cu atât mai drepte și mai juste, cu cât la baza acestor cereri stă faptul că ei nu vor în nici un fel – afară numai dacă nu vor avea încotro – să se despărțească de Marea Biserică și de Patriarhat.

- Bine, întrerupse Patriarhul, e bine că aceasta e baza, dar acum dă-mi voe să 'ți fac istoricul acestei chestiuni.

Și Patriarhul Ioachim începu în chipul următor:

După ce am venit de la Sf. Munte și am fost ales din nou ca Patriarh, am intrat în legături cu reprezentantul Ghica (Brigadiru) care pe vremea aceea era ministru al României aici. Cu d-l Ghica începusem să tratăm despre cestiunea cuțovlahilor și tratativele mergeau așa de bine în cât sunt convins că era să ajungem la o înțelegere. Iată, între altele, cari erau propunerile d-lui Ghica: d-sa, ca boier, știa că în România pe vremea fanarioților în bisericile de acolo se citea la o strană grecește și

la cealaltă românește. D-I Ghica era de părere ca același lucru să se facă și în bisericile din localitățile în cari se găsesc cuțovlahi.

În al 2-lea rând, d-I Ghica era de părere că banii pe cari îi trimite Guvernul Român pentru școalele și propaganda cuțovlahă din Turcia să i încredințeze Patriarhiei și Patriarhia să administreze și să ducă grija de școlile cuțovlahilor tot așa precum face pentru școlile grecești.

Precum îți spun, tratativele cu d-I Ghica mergeau foarte bine și era să se deslege și chestiunea cuțovlahă, însă tocmai atunci d-I Ghica a plecat la Paris ca să 'și însoare băiatul și de atunci nu s'a mai întors.

După d-sa a venit d-I Lahovary care e acum la Viena. Cu d-I Lahovary, o spun cu părere de rău, că nu ne am putut înțelege de loc. D-sa nu s'a purtat delicat cu Patriarhia și în special cu mine. Așa, de oare ce în cele ce vorbeam cu d-I Lahovary, era vorba și ca România să dea Patriarhiei o subvenție anuală tot așa precum o fac Rusia și Serbia, d-sa 'și a închipuit că eu nu fac treaba aceasta de cât pentru bani – ceea ce nu era adevărat – și a început să mă vorbească și să mă ponegrească la toată lumea.

Ba chiar într'o zi, la o ceremonie oficială, a spus în gura mare ca eu să mă leapăd de greci cari sunt oameni de nimic și să mă dau în partea românilor cari, pe lângă altele, au și bani mulți.

În afară de aceasta, a arătat la multă lume o scrisoare personală (repet că nu eră o scrisoare a Patriarhiei ci o simplă scrisoare personală a mea) și care era în legătură cu ajutorul ce propunea d-sa să l dea Patriarhiei Guvernul Român.

De sigur că m'a amărat foarte mult această purtare și insultele ce mi se aduceau, iar prin aceasta lucrurile s'au înrăutățit.

După aceea a avut loc conversația la Atena între d-I Papiniu și d-I Rallis. D-I Papiniu cerea de la d-I

Rallis, pe atunci Prim-ministru, ca Guvernul Grecesc să intervină pe lângă Patriarhie în favorul cuțovlahilor, la care cerere d-I Rallis a răspuns că Guvernul Grecesc n'are nici o influență asupra Patriarhiei și că, chiar dacă ar avea-o, ar întrebuința-o în sens opus celor cerute de către d-I Papiniu.

Am regretat foarte mult acest incident. A urmat după aceea rupearea de relații dintre România și Grecia, omoruri și celelalte lucruri cunoscute.

Regret foarte mult că s'au petrecut acestea, dar asupra acestor lucruri din nenorocire nu se mai poate reveni. Era bine să n'aibă loc, dar odată ce au avut, nu se mai poate face nimic. Să lăsăm dar de

o parte trecutul și să căutăm ce se poate face de aci încolo.

Precum spui, baza cererilor românilor este ca ei să nu se despartă de Patriarhie. Ei bine, cam cari crezi că ar fi cererile lor, mă întrebă Patriarhul.

La această întrebare, după ce am repetat că eu nu vii să tratez oficial și că poate ca în cele ce voi spune să nu fiu complet, l-am răspuns prin următoarele cuvinte:

- Cererile românilor se pot rezuma în următoarele:

«Să fie socotiți în mod sincer ca fii ai Marelui Biserici și să fie tratați egal și fără deosebire ca și grecii, și anume:

a) Patriarhia printr'un singhiliu ori prin mijloacele ce s'au socoti mai bune și mai eficace, să recunoască și

» b) Să se ridice excomunicarea făcută preoților Români și să fie reprimiți în sinul clerului » c) Mitropolitul Patriarhiei să se poartă cu înțelegere, cu înțelegere și cu bisericile Românilor tot așa cum se poartă și cu Grecii. » Si anume: să ne viziteze și bisericile noastre; să ia parte la slujbele săvârșite de preoții noștri în limba română și, în același timp să hirotonisească preoți pe candidați propuși și ceruți de Români.

» În afară de acestea, am continuat, Români de sigur vor mai avea și unele cereri care demerg în mod natural, la caz de s'ar ajunge la o înțelegere sinceră și durabilă. Bunăoară se va permite Românilor să 'și pregătească clerul lor care va avea și dânsul același drept la înaintare ca și cel grecesc, căci de sigur se va mai face deosebire între

limbei românești dreptul de limbă de slujbă și de instrucțiune, arătându-se că nu se săvârșește nici o abatere de la canoane dacă populația ori preoții se servesc de această limbă;

b) Să se ridice excomunicarea făcută preoților români și să fie reprimiți și dânsii în sânul clerului ce depinde de Marea Biserică;

c) Mitropoliții Patriarhiei să se poarte cu populația, cu clerul și cu bisericile românilor tot așa cum se poartă și cu grecii, și anume: să ne viziteze și bisericile noastre, să ia

parte la slujbele săvârșite de preoții noștri în limba română și în același timp să hirotonisească ca preoți pe candidații propuși și ceruți de români.

Acestea ar fi după mine, cere-rile principale și fundamentale ale românilor, din ele se înțelege, Î.P.Sf., că românii nu urmăresc alt ceva de cât dorința sinceră de a se alipi cât mai strâns de Marea Biserică, că ei nu cer vr'un tratament special (cum fac, de pildă sârbii) și că nu vor de cât să trăiască în pace cu toată lumea și

în special cu Marea Biserică.

În afară de acestea – am continuat tot eu – românii de sigur vor mai avea și unele cereri cari decurg în mod natural, la caz de se va ajunge la o înțelegere sinceră și durabilă.

Bunioară se va permite românilor să 'și pregătească clerul lor care va avea și dânsul același drept la înaintare ca și cel grecesc, căci, desigur nu se va mai face deosebire între unul și celălalt.

Apoi și elevi români vor fi primiți în Înalta Școală Teologică a Patriarhiei și, după ce vor eși de acolo vor îmbrățișa cariera eclesias-tică, bine înțeles că și dânsii vor fi înaintați în grad, și că faptul că vor fi români nu va fi o piedică pentru a înainta în treptele ierarhice, eventual trimiterea de mitropoliți români în eparhiile locuite în majoritate de români».

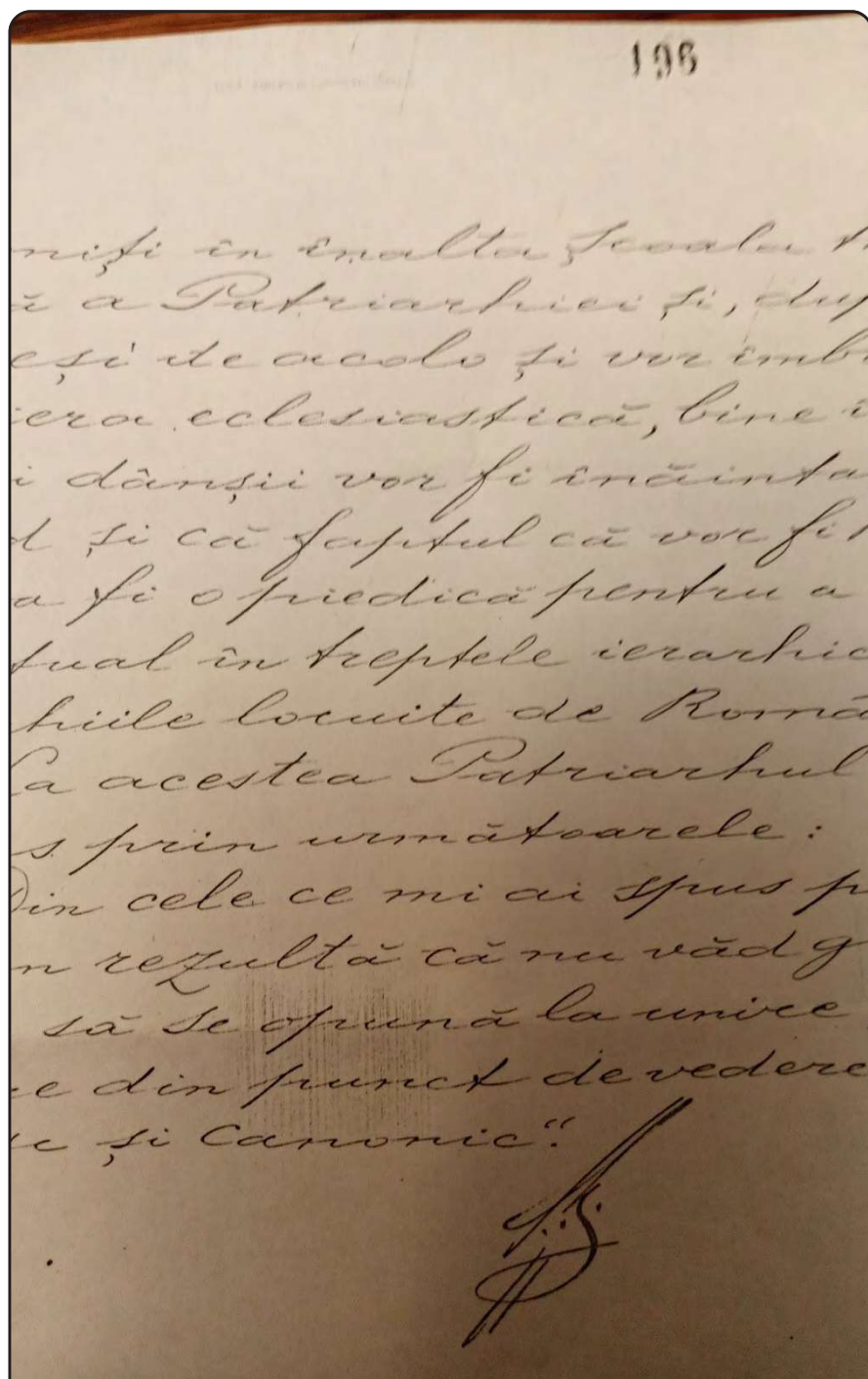
La acestea, Patriarhul a răspuns prin următoarele:

Din cele ce mi ai spus până acum rezultă că nu văd greutatea cari să se opună la unire și înțelegere din punct de vedere bisericesc și canonic. Însă cestiunea nu e atât de simplă precum am dorit-o să fie.

Iată – continuă Ioachim – ce mai vreau să spun:

În primul rând trebuie să știi că nu e destul consimțământul meu pentru ca totul să se aranjeze. Eu, deși șef al Marei Biserici, însă, administrez după constituția ce o avem și conform căreia ori ce hotărâre și dispoziție nu se ia de cât cu majoritate de voturi.

Eu nu pot face alt ceva de cât să influențez și să pregătesc terenul. Apoi, mulți din Sinod sunt în contra voastră și nu doresc să se ajungă la o împăcare. - Aceștia judecă în chipul următor: Propunerile cari le ar face cuțovlahii ca să se împace cu Marea Biserică nu sunt sincere, căci azi vor cere una, mâine vor cere alta, așa că treptat treptat își vor mări pretențiile lor, căci – adaugă

dânșii – propaganda cuțovlahă este opera Guvernului din București, și cuțovlahii în toate ocaziunile își vor regula linia lor de purtare după cum li se va dicta din București. De aceea, în Sinod este un curent în contra împăcării atât cu voi cât și cu cei lalți – cum sunt de pildă bulgarii – și socotesc că pentru Marea Biserică e mai avantajoasă situația de astăzi, spunând mereu «să așteptăm» și sperând că noi vom birui. Eu, personal, continuă Patriarhul, doresc ca să înceteze conflictul cu cuțovlahii și, atât din punctul de vedere creștinesc cât și din punctul de vedere filetic, doresc ca să se împace România cu Grecia. Însă, precum și am spus, chestiunea cuțovlahă nu e așa de simplă.

Căci, lăsând la o parte cestiunea pur bisericească, mai este și cestiunea civilă și politică. Pe zi ce merge, cuțovlahii caută să se afirme cât mai mult ca națiune aparte cu drepturi și privilegii aparte și prin aceasta să se despărțească tot mai mult de noi. Așa, spre exemplu, 'și au ales «muhtari» (primari) și azale» (membri în Consiliile administrative), au căpătat o parte deputat, o parte senator și până mâine nu mai știu ce vor mai cere și mai căpăta. Această diferențiere ce constă să o accentueze din ce în ce mai mult cuțovlahii împiedică în mare măsură înțelegerea cu dânșii, căci, uniți cu vorba și despărțiți în realitate, nu se poate.

În aceeași ordine de idei vine apoi atitudinea – foarte regretabilă pentru mine – ce o are Guvernul din România față de Patriarhie și de Marea Biserică. Știi, poate, că Rusia ne dă nouă 1.000 de lire pe an, Serbia ne dădea până acum 12.000 de franci (acum poate să ne dea mai mult), pe când România, care nu e mai săracă ca Serbia, nu dă nimic. Nu trebuie să uite românii că noi le am adus multe servicii și că între noi și dânșii sunt legături mari și numeroase. Fanarul a dat României mulți oameni; se plâng cei din România că principii fanarioți n'au fost buni și că au cauzat țării multe rele. Au fost dintre dânșii și unii buni, și, apoi, pe vremea aceea, așa se guverna pretutindeni.

Însă, e foarte regretabilă pentru mine purtarea Guvernului Român față de Patriarhie. Se întâmplă că adeseori noi avem diferențe și cu Biserica Rusească; dar niciodată n'ajungem la ruptură și la insulte.

În România, însă, Patriarhia și eu am fost insultați și maltratați. Guvernul Român a permis ținerea atâtor meetinguri în contra noastră; presa m'a înjurat; s'au publicat caricaturi cu persoana mea.

Toate acestea m'au amărât, însă am răbdat, n'am făcut nimic și am spus pe la toți ca să tacă și să rabde. Eu doresc unirea și buna înțelegere a românilor cu noi precum doresc foarte mult ca să se reia relațiile diplomatice și prietenești dintre România și Grecia. O doresc și ca creștin și pentru cele două națiuni al căror interes e ca să

trăiască în armonie și iubire.

Și dacă s'ar pune mai multă bunăvoință s'ar putea ajunge la un bun rezultat. Să se procedeze însă cu mai mult calm. Am regretat proporțiile ce s'au dat incidentului cu vasul «Traian» la Pireu. Putea să se aplaneze acel incident, fără să i se dea proporțiile ce i s'au dat.

Vezi, prin urmare, închee Patriarhul, cum cestiunea cuțovlahă stă legată cu atâtea și atâtea cestiuni cari trebuie rezolvate și ele.

La aceasta am dat Patriarhului răspunsul următor:

Din cele relatate de Î.P.S. Voastră reese ca sunt aici 2 cestiuni: cestiunea cuțovlahă propriu zisă și cestiunea relațiilor dintre România și Grecia. În această din urmă cestiune nu pot să comit nici o părere, nu pot să spun nici un cuvânt, căci eu ca otoman nu pot să mă amestec în astfel de treburile. Și apoi ce pot face eu în această cestiune? E treaba guvernelor și diplomaților din ambele State.

Atunci Patriarhul m'a întrerupt și mi-a obiectat: Și eu pot spune că ce mă privește și pe mine? Dar ca un om ce port potcap și ca un șef spiritual am cred dreptul să'mi exprim părerea și dorința mea. Apoi, adăugă Î.P.S.Sa, să căutăm ca și în această cestiune să facă fie care cât poate.

După această întrerupere, reluând cuvântul, am declarat următoarele:

Spuneți că românii au căutat să se afirme pe toate căile ca națiune a parte. Nici nu puteau proceda altfel, căci și dânșii cari nu găseau din partea Mării Biserici tratament ce doriau trebuiau să trăiască. Nu știu ce pericol ar prezenta pentru Biserică și pentru elenism faptul că și dânșii au un deputat și un senator. Înainte de toate aceștia au fost aleși ca otomani, cu ajutorul și sprijinul Comitetului June-Turc, tot așa precum au fost aleși și grecii și ceilalți. Apoi românii n'au de cât un deputat față de 24 deputați greci și un senator față de 4 greci.

Da, dar – întrerupse Patriarhul – eu nu vreau să se spună că românii cu atâția și grecii atâția, ci vreau să se zică că ortodoxii au în Cameră 25 deputați și în Senat 5 senatori și ca aceștia să se sprijinească unul pe altul.

- Aceasta va urmă de la sine, răspund eu, la caz de se va face înțelegerea pe care noi o dorim în mod sincer. Existența a parte de muhtari și azale români, am continuat eu, este o cestiune a cărei importanță a fost exagerată. A fi astăzi muhtari, când principala lor atribuție din trecut li s'a luat, care era aceea de a percepe impozitele din cari se alegeau și dânșii cu un profit, este o sarcină grea, neplăcută și de la care mulți vor să se sustragă. Să lăsăm timpului să reguleze această cestiune de o însemnătate foarte secundară, căci dacă vom fi uniți și prieteni, prin sate și prin comune n'au de cât să aleagă ca muhtar pe cel mai de ispravă, fără să se uite că el e din

partidul românesc ori cel grecesc.

Spuneți, apoi, că sunt mulți cari cred că noi nu vom fi sinceri în cererile noastre, că treptat vom veni cu altele noi și că ne vom purta așa după cum ni se va dicta din București. La aceasta răspund Î.P.S. Voastre prin cele ce urmează:

Noi românii din Turcia n'avem alte aspirații politice de cât menținerea statuquoului, condiții politice cari să ne permită să trăim bine cu toată lumea. Nu intră de loc în intențiile noastre să venim mai târziu cu cereri cari să nu fie în concordanță cu canoanele și cu interesele creștinești ale Marei Biserici. Prin forța lucrurilor prin poziția noastră geografică și prin numărul nostru relativ mic, noi pe cât suntem de inofensivi pe atâta suntem de sinceri.

N'avem ce câștiga din astfel de purtare. Dacă vom face o împăcare sinceră și serioasă și Marea Biserică și elenii vor avea în noi pe niște prieteni cari pot să le fie de folos. Noi nu vom căuta să înșelăm pe greci, căci nici până azi n'am făcut ceva care să îndreptățească o astfel de învinuire în contra noastră. Toată lupta și ținta noastră nu este o alta de cât să deșteptăm în conaționalii noștri conștiința națională și să nu i lăsăm să dispară în cele lalte elemente.

Noi niciodată n'am voit să ne însușim dreptul altora, niciodată nu ne am dus la greci să le spunem să se facă români, noi n'am uzat de mijloace de presiune și de teroare. Noi n'am avut bande, Î.P. Sfinte! Întru cât privește faptul că noi oare ne am regula linia noastră de conduită după cum ni se va dicta din București, căci de acolo suntem plătiți, la acestea ți-u să fac cunoscut Î.P.S. Voastre, că eu, care stau azi înaintea voastră, nu sunt nici din România, nici agent ori funcționar al Guvernului Român și n'am nici un interes material cu Guvernul României. Iar ca mine sunt mulți astăzi. Ei bine, admitând chiar pentru moment că Guvernul României vrând să aibă în noi numai o unealtă și că la un moment dat să ne împingă la săvârșirea vre-unui act ce n'ar fi compatibil cu interesele noastre, credeți, oare, că, noi, ceștialalt, vom fi într'atâta lipsiți de inteligență ca să ne lăsăm duși orbește pe cale greșită?

Și apoi, cam ce ar voi să facă România cu noi, în cât să se ia în vedere o astfel de eventualitate?

- Iată ce, răspunde Patriarhul. Cuțovlahii sunt puțini și împrăștiați, apoi mai sunt departe de România, așa că dânzii nici nu pot aspira la o unire cu România, precum iarăși nu se pot gândi să formeze un bloc a parte. De aceea, se poate ca la un moment dat România să i sacrifice bulgarilor în schimbul unor compensații teritoriale în Dobrogea.

- Aceasta nu va fi, Î.P.Sf., i-am obiectat. Ba chiar, ori cine poate fi convins că România va fi cea care se va opune cea d'ântăiu la ori ce înaintare a Bulgariei

dincoace și la ori ce încercare din partea ei spre a 'și mări teritoriul. Știți că pericolul, pentru România de altfel ca și pentru elenizm, stă în slavizm.

- Așa este, răspunde Patriarhul, și apoi ar fi bine și de folos ca să se pătrundă toată lumea de adevărul acesta. De aceea, eu doresc ca să se împace România cu Grecia, căci se impune ca aceste state să fie prietene.

- Dar, zice iar Patriarhul, dacă ajungem la o înțelegere, ce veți face cu cuțovlahii cari preferă să fie greci, adică să se instruească în grecește și să se ducă la bisericele grecești? După informațiile mele acești cuțovlahi formează majoritatea.

- Așa este, răspund eu, dar cererile noastre noi le facem în numele acelor cuțovlahi cari vor să fie cuțovlahi, cu limba lor în școală și în biserică. Cât pentru cei ce nu vor, soluția mea este foarte simplă: libertate absolută, respect pentru toate părerile și convingerile.

- Bine, răspunde Patriarhul, libertate pentru toți: așa e bine, și așa se va ajunge ca și cuțovlahii toți să trăiască în bune relații unii cu alții, căci lupta se dă tot între ai noștri.

- Dar bisericile pe cari azi le au ai noștri? Nu cum va voiți să puneți mâna pe ele?

- Noi, i-am răspuns Î.P.S. Sale, avem și astăzi bisericile noastre aparte, iar unde n'avem biserici, avem paraclisuri. Dacă e vorba să facem o împăcare serioasă, noi am putea face sacrificiul să renunțăm la acele biserici. Dacă vom mai avea nevoie, vom construi altele, numai să fie bine înțeles că ele vor fi târnosite de mitropolii voștri cari atunci vor fi și ai noștri.

- Da, răspunde Patriarhul, puteți găsi lesne bani ca să clădiți și altele.

Ca încheere la această parte, Patriarhul a mai spus și următoarele:

Acum mai mulți ani, voi ați instituit aicea o Exarhie a parte. Ea, însă, n'a putut să se mențină. Nu că, doar, îi lipseau fondurile. Bani avea, îi lipsea însă autoritatea morală. Atunci Exarhul vostru s'a reîntors în sânul Marei Biserici care l'a iertat. Acum spui că doriți rămâneți în Marea Biserică și să ajungeți la o înțelegere. Și eu o doresc aceasta, însă pentru ca să'mi pot da bine seamă de cererile cuțovlahilor și mai ales pentru ca să pot pregăti terenul pe lângă Sinod îmi trebuiesc următoarele lucruri:

a) să'mi prezinți d-ta un memoriu anonim (nu cer să'l iscălești) și în care să enumeri toate punctele ce ar forma cererile cuțovlahilor. Să nu uiți, însă, a adăuga că, în afară de acele cereri, cuțovlahii, nici în prezent nici în viitor, nu vor veni cu altele. Aceasta, mai ales, ca să putem aduce pe cei din Sinod la sentimente de împăciuire.

b) din partea mea să rogi cu toată insistența pe d-l Papiniu ca să facă tot posibilul pentru reluarea relațiilor dintre România și Grecia.

c) să înceteze presa din România atacurile contra

Patriarhiei.

d) să se facă cele convenite pentru ca România să adopte față de Patriarhie o atitudine mai prietenească (aci Patriarhul a dat să înțeleagă că e vorba de subvenția ce ar trebui să o dea România Patriarhiei).

x

După ce Patriarhul mi a enumerat punctele de mai sus, i am adresat următoarea întrebare: *Credeți că e timpul oportun ca după prezentarea memorandumului ce mi cereți, să vie o comisiune, însărcinată oficial de către români, cari să ceară de la Patriarhie lucrurile de cari am vorbit?*

- Patriarhul a răspuns: *Poate să vie după 2-3 săptămâni după prezentarea memorandumului ce l cer de la d-ta.*

Și cu aceasta s'a încheiat convorbirea noastră asupra cestiunii bisericești. Convorbirea a durat aproape o oră și un sfert.

La plecare Patriarhul mi'a spus că i ar face plăcere dacă m'ași mai duce să l vizitez.

—

Părerile Patriarhului asupra Turciei

Cu Patriarhul m'am întreținut, intrând chiar și în detalii despre situația politică a Turciei.

Patriarhul e pesimist asupra viitorului unei Turcii constituționale, căci iată ce 'mi a spus în esență:

La Turcii de azi nu există, din nenorocire, un singur om politic și care să 'și dea seama de realitatea lucrurilor. De aceea se comit greșeli peste greșeli. Constituția și libertatea de azi sunt numai o farsă, căci a spune că ai constituție și a guverna cu teroare și cu stări de asediu este a cădea în cea mai mare contradicție.

După părerea mea, continuă Patriarhul, iată cum trebuie să procedeze turcii:

a) să renunțe la ideea de a avea o armată numeroasă și o flotă puternică, căci ei trebuie să fie bine convinși că nu vor putea declara rezboiu nimăni, căci nu li va permite Europa. De aceea ei nu trebuie să întrețină o armată și o flotă mai mult de cât li o permit mijloacele financiare ale țării căci cu sistemul de împrumuturi merg direct spre un faliment inevitabil.

b) ar trebui ca în Turcia Europeană să se acorde o autonomie cât mai largă tuturilor vilaetelor, căci turcii nu pot să administreze o populație ce le este superioară din toate punctele de vedere. În schimb, ei să se ocupe mai de aproape cu Turcia Asiatică. Dar nici acolo situația lor

nu mai e bună: jumătatea de sus a Turciei Asiatice e sub influența rușilor; cea de jos sub influența germanilor. -Când s'a inaugurat gara de la Haidar Pașa, punctul de plecare al liniei ferate germane la Bagdad, eu am spus: azi se înmormântează domnia turcească în Anatolia. Apoi, ce vrei, fiule? Turcii și constituția, care e un produs al civilizației creștine, sunt două lucruri cari nu pot sta la olaltă. La baza ori cărei organizații sociale și de stat e Familia. Ei bine, cum pot să fie turcii oameni liberali și constituționali în societate și în Stat, atunci când ei continuă să fie despoți și tirani în familiile lor? Nu se va putea da libertate și constituție la turci de cât în ziua în care vor suprima haremul și vâlul la femei. Până atunci e praf în ochii lumii ceea ce vor să facă ei.

Și culmea e, adăugă Patriarhul, că mă acuză pe mine că nu mă asociez cu dâșii la înjurăturile ce adresează lui Abdul Hamid.

Da, o declar și o repet, că nu vreau să insult pe Abdul Hamid. A fost 33 de ani Împărat, am lucrat cu dânsul și apoi insultându l pe dânsul insult și pe actualul Sultan care e frate cu dânsul. Cel mai bun lucru ce au de făcut turcii cu Abdul Hamid este ca să nu mai pomenească de dânsul, mai ales că guvernarea lor de azi nu e mai de seamă de cât aceea practică sub Abdul Hamid. L'au detronat, l'au închis: e destul atâta, acum să l lase în pace!

Pentru copie conformă:

Cancelar-Interpret al Legațiunii

G. logu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe. Fond 71/1910-1914, dos. 91, vol. I, ff. 197-212.

**PATRIARCH IOACHIM III, RELEVANT
CONVERSATION WITH AN OTTOMAN SENATOR
OF AROMANIAN ORIGIN (CUȚOVLAHUL)
NICOLAE BAȚARIA (OCTOBER 13/26 1910)**

Abstract: The article presents an important conversation between the Patriarch of Constantinople and an Aromanian senator of the Ottoman Empire in 1910, about the situation of the Romanian in Turkey.

Keywords: Aromanian, Patriarch, Constantinople, Ottoman Empire, Romania.
